

Podolini harangszó

Sajnos, sem piros postakocsit, sem napszítta, almaszagú ekhós szekeret nem sikerült Poprádon szereznem, miként illő lett volna, ha már elhatároztam, hogy felkeresem Krúdy Gyula városát a kedves szepesi tájon. A tikkasztó nyárból kilépve, csendesen futott a vonat, két kocsi mindössze, Podolinba. A sínek közt virágok nőttek, gyógyfűvek édes illata csapott be a nyitott ablakon. A kalauz Késmárk után már be sem nézett. Egyedül maradtam a kocsiban, mint egy felemelt mutatóujj. Néztem a tájat, messzire elmaradt az idő.

Podolin, kedves olvasóm, a világ végén van, egy vakvonal végállomása. Onnan tovább, észak felé, már nem jár vonat, a lótolvajok lóháton nyargalnak át a Kárpátokon, a csempészek pedig gyalog. Podolinban hárman szálltunk le a szerelvényről, a kocsivezető – mert motoros vonat volt –, a kalauz meg én, az egyetlen utas. Sajátos vidék ez. Jobb felől eltűnt már a Magas-Tátra, el a bélai hegyek is, ahol havasi gyopár virít, vipera csúszik és medve járkál a málnásban. A morcos Poprád folyó hűvösen hajtogatja: nemsokára eltűnök én is. Még játszik a hideg, tiszta víz, szigeteket varázsol elő a hűtlen, miután már előbb elhatározta, hogy elválik a hazai tájtól, északra fordul, beledől a Duna-jecebe. A történelmi szél, mely erre hajtotta Rákóczi lovát lengyelhon felé, most valahol a szemhatáron bújkál.

Augusztus vége van. Délen már régen véget ért, itt most kezdődik az aratás. De a gabonaföld nagyon kevés. Egy gyerek friss fehér cseresznyét cipel kis kosárban. Most ért be a cseresznye Podolinban. A városka körül zöld borzolóddás. A kis zöld tenger: krumpli; a világ legjobb burgonyája. Bárhová szakad el a szepesi ember, ősz végén fel-felsőhajt: sült krumplit kér. És saját krumplijára gondol ilyenkor, amelyik olyan finom, mint a nullás liszt. Száz meg száz krumpliföld zöldül a Poprád völgyében. S a burgonya zöldje fölött a még sötétebb és haragosabb zöld, a fenyőé. Délceg, keménykötésű fenyvesek, fenyőerdők egy tagban, semmi lomb, csak tűlevél. Kúszik, meredezik a fenyő, mint megannyi határőr, aki magasra kívánkozik, hogy szétnézzen a tájon. Az erdei tisztásokon juhok bólongatnak. Az égi magasban sas kering. A sas alighanem Krúdy Gyulának is keringett, ugyanaz a sas, mely nekem kering, mert a sas túléli az emberek korát. A sas az egyetlen idegenforgalmi lény, aki meghívó nélkül is ellátogat Podolinba. Rajta kívül még a felhők járnak így ide és a podolini öregdiákok messziről felszálló emlékei.

A városka előtt egy fedett fahíd köti össze a Poprád két partját. Olyan a híd, mint egy óriás szárító, régi építkezés emléke, piros paprikát lengethetne rajta a szél. Toporc után nemsokára feltűnik Podolin három tornya meg a gőzfűrészkéménye. Podolin ugyanis a fából él.

Az állomásról öt perc alatt elérjük a főteret. Régi házak töppednek a napfényben. A bút és merengést enyhíti a bőséges napfény s a tiszta kék égbolt, mely reggel óta nem szűnik meg mosolyogni a Szepesség fölött. A csendet csak a libák nyugtalan hangja szakítja meg. Olyan csend van itt, mint egy szakadékban. Benézek a trafikba, majd a vegyeskereskedésbe: sehol sem tudnak Podolin nevezetes irodalmi rangjáról. Nagyon öreg férfiak, nyilván nyugdíjasok, üldögélnek a téren, szigorúan villog a pápaszemük, görcsös botokkal bökdösik a macskakövek közt vidáman növő fűvet. A patika előtti padon régi, mindentudó helyen ketten ostábláznak, de Krúdy podolini alakjairól ők sem tudnak. Belépek a patikába s megkérdem a patikusnőt, kedves, megnyerő asszonykát:

– Csuhrán bácsi meghalt?

– Ki az, kérem?

– A régi podolini patikus, gilisztacukorkája híres volt hét vármegyében. Azt hiszem, ez volt a patikája, amikor Krúdy Gyula diák volt Podolinban.

– Csuhrán? Soha nem hallottam a nevét. Micsoda nevei vannak! Nem tréfál itt velünk?

– Bizony, nem tréfálok, ha a gilisztacukor már ki is ment a divatból, akár a tiszaujlaki bajuszpedrő.

A patikusnő most már nevet.

Akit az utcán megszólítottok, szlovákul vagy németül válaszol, de miként a patikusnő esetében is, el lehet igazodni itt Krúdy Gyula nyelvén is. Mindenestre, a mondatok kissé lengyel ízzel gomolyodnak, mármint a szlovák mondatok. S ez érthető is, közel van a lengyel határ, és a lengyelek századokon át főbérlokk voltak az ország e csücskében Zsigmondtól Mária Terézia koráig, az elzálogosítás idején.

– Hogyan élnek Podolinban?

– Békességben, uram – feleli az újságolvasó pék. – Nincs itt semmi baj, se esemény, se élmény, mi ezeken kívül estünk e nyomorúságos sárfészekben.

Fejcsóválva mutatom, hogy ne beszéljen így, de a kalmár leint, félkézzel magyarázza, mennyire irreális az én podolini képem. A végén kivágja:

– Jöjjön csak ide vizitbe, mikor eső esik!

Bólintok, de magamban kérdezem: mi van Riminszky Kázmérral, a podolini kiskirályal, aki itt lakott a négyszögű, kamillaillatú piacon, napraforgó színű házában, a ködlovag, akit Krúdy megnövesztett A podolini kísértetben, látomást és valóságot elegyítve a legnemesebb csengésű magyar mondatokban. A kérdezett nem emlékszik Riminszkyre. Nem említették neki a magyar író, akit itt neveltek a piarista atyák, s persze, Ancsurkáról sem tud; egyre csak az őszi esőket emlegeti, mint sajátos csapást, azt hívén, hogy lenn a Duna partján, Pesten akkor is kedélyes és lobogó világ van, ha zúg a szél és ömlik a novemberi eső.

Nem értjük meg egymást. A határváros ül a csendben, mint valamely test a meleg vízben, szívja a víz erejét és hallgat. Nézem a régi, kőcímeres város-házát, a szégyenkező tűzoltószertárt, melynek hosszú szerencséje van: nem kell bemutatnia hivatását. Nézem a tornyokat, melyek olyanok, mint a vak strázsák, csak álldogálnak, de hiányzik a szemük, az óralap. Nyilván annyira ismerik már a köveket alatt, hogy nem érdemes szemet nyitniuk. Lehunyva áll a szálló is, ablakai üveg nélkül sunyítanak a nézőre.

E pillanatban megszólal a harang! Előbb elüti a délidőt, aztán elkongat két rövid andalító strófát. A harangtorony, a szepesi városkák reneszánsz emléke, fehérre van meszelve, krétaként ragyog a Napban, mintha Dalmáciában volna. Szép, szelíd fű és sűrű kamillavirág nő körülötte, mint a mesebeli Csipke-rózsika tornyainál.

A piaristák temploma hív, s hív a piarista kollégium. Szűk kis utcán sietek át. Nyitott ablaknál egy szabó dolgozik, elbáméskodik, ki jár a Csend városában? Tovább haladva, gyerekszó üti meg a fülem:

– Mama, adjon még abból a mákos derelyéből!

Sehol az utcán élő ember. A kolostort erős fal veszi körül. Szép vonalú, egyhajós barokk temploma kéttornyú épület. A templomtól balra a régi algimnázium. Itt ütöttek tanyát a kegyes-tanítórénd tagjai elsőnek egész Magyarországon, de a gimnázium már negyedszázada zárva van. Törött ablakok, elmállott fakeretek, lyukas ajtó, ujjnyi por, amerre csak széttekint az ember. A kolostorban, úgy rémlik, nincs egy élő lélek. Hiába húzom, húzogatom a kisharangnyi csengőt. Senki se jön ajtót nyitni. Itt állok egyedül a klastromi előszobában, a kapu fölött magyar és lengyel címer egymás mellett. Itt pihent meg Rákóczi a bécsújhelyi börtönből és a vérpadtól menekülve. Itt diákoskodott Krúdy Gyula.

Krúdyt német szóra küldték szülei Podolinba. Németül ugyan nem tanult meg, ellenben a ház kisasszonykái, ahol kosztosfiú volt, meglepő rövid idő alatt elsajátították a magyar nyelvet. Krúdyt az iskolán kívűl az élet nevelte Podolinban. Egy téli napon lement a Poprád jegére korcsolyázni, de a jégtábla beszakadt a fiú alatt. Egy lány, vagy asszony, aki arra siettében ránézett, segítségért kiáltott. Csákyával húzták ki a jég alól, félholtan, kékre dermedve. Krúdy maga mesélte, hogy e kaland óta nem félt a haláltól, azóta nyugodtan fogadta az életsors apályát és dagályát. Podolinban ismerte meg színről színre a felvidéki társadalmat, a furcsa életfűsűségeket, a sajátos kisvárosi hangulatot. Tökéletes szépségűvé varázsolta Podolint és a podoliniakat. Nekünk azóta Krúdy-színekkben él Podolin.

Hol vannak a podolini kisasszonykák, akikről egy szepesi strófa azt dalolja, hogy szépek voltak és lusták. Hol a legény, aki előfutott a csákyával? Hol a leányzó, aki nagyot kiáltott a folyóparton, amikor a kisdíák elmerült a Poprád vizében? Tudna-e még Podolinban pisztrángot készíteni, ecetesen, kékre főz-

ve, mint egykoron? A piztrángok sehol sem fickándoznak olyan fűrgén és kirtartóan, mint a podolini Poprád-szakaszon, állítja Krúdy. Tudnak-e ilyesmikről Podolinban?

Csak állok, álldogálok, sűt a nap, nem jő senki már a podolini utcán, ebédelnek az emberek. Éjféltor sem lehet itt nagyobb csend. Aztán egyet cikkan a harang, elillant megint egy darabka idő, de Podolin lesűtött szemmel néz az időbe, némán.

(Népszava; 1966, Budapest)